

Social Work & Education

©SW&E. 2026

УДК 364.4

DOI: 10.25128/2520-6230.26.1.5

Ірина КРИНИЦЬКА,

доцент кафедри педагогіки та соціальної роботи, кандидат соціологічних наук, ЗВО
Український католицький університет, Львів, Україна;
krynytska@ucu.edu.ua
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-2466-1060>

Статус статті:

Отримано: лютий 06, 2026

1-шересцензування: березень 16, 2026

Прийнято: березень 30, 2026

Криницька, І. (2026). Сучасні тенденції соціального захисту осіб літнього віку в Україні у воєнний період. *Social Work and Education*, Vol. 13, No. 1. pp. 57-69. DOI: 10.25128/2520-6230.26.1.5

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ОСІБ ЛІТНЬОГО ВІКУ В УКРАЇНІ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД

Анотація. Стаття присвячена дослідженню соціального захисту осіб літнього віку в Україні, що розглядається як невід'ємна частина державної соціальної політики та показник гуманітарного розвитку суспільства. Робота актуалізує проблему забезпечення прав літніх людей у контексті зростаючого старіння населення та специфічних викликів, зумовлених повномасштабною збройною агресією, яка значно підвищила вразливість цієї категорії громадян. Автор проводить аналіз державної підтримки, що базується на міжнародних правових стандартах та національному законодавстві.

У тексті детально розкривається багатокомпонентна структура системи соціального захисту, яка охоплює фінансове забезпечення через державні соціальні допомоги та мережу пільг. Також виокремлено перелік соціальних послуг, які класифікуються відповідно до потреб отримувачів: від домашнього та стаціонарного догляду до заходів із соціальної адаптації. Автор висвітлює роль інноваційних освітніх проєктів, таких як «Університети третього віку», що стають ключовим інструментом підтримки активного довголіття та інтеграції старшого покоління в сучасне інформаційне суспільство.

Окремий акцент зроблено на аналізі функціонування системи захисту на національному рівні та рівні громади. Дослідження ідентифікує низку системних бар'єрів ефективного соціального захисту, серед яких бідність, цифрова нерівність та обмежений доступ до якісних послуг. Стаття завершується стратегічним баченням реформування галузі, що передбачає розвиток недержавних форм допомоги, цифровізацію соціальної сфери, впровадження гнучких моделей догляду за принципом «гроші ходять за людиною» та активізацію міжпоколіннєвої взаємодії для подолання ейджизму в українському соціумі.

Ключові слова: соціальний захист, особи літнього віку, державна соціальна політика, активне довголіття, соціальні послуги, пенсійне забезпечення, університети третього віку, демографічне старіння.

ВСТУП

Соціальний захист осіб літнього віку є важливою складовою державної соціальної політики, яка має бути спрямована на забезпечення гідного рівня життя, соціальної безпеки та реалізації основних прав людини в умовах демографічного старіння населення. Підтримка осіб літнього віку свідчить про рівень розвитку суспільства та його готовність до комплексної підтримки населення.

Низка науковців досліджують питання осіб літнього віку, зокрема: І. Гайдамашко, А. Кривешко, Н. Митник, Т. Павлюк, Н. Патока, В. Полехіна, А. Черевата (соціальний захист осіб літнього віку); О. Іванова, О. Кузнецов, І. Роанья, Я. Смутіна, Я. Співак, Л. Співак (правові засади соціального забезпечення); О. Аніщенко, С. Архипова, В. Дзюган, Р. Дзюган, І. Іванова, Л. Лук'янова, Д. Лавренюк, В. Рибалка, Г. Сотська, С. Фера, Ю. Ященко (технології соціальної роботи з людьми літнього віку); Я. Баран, Г. Гаряєва, О. Гасвая, Л. Грень, В. Каленецький, І. Лисенко, Л. Перевалова, В. Чернописька (міжнародні аспекти соціального захисту та соціальної політики щодо осіб літнього віку). Позиції деяких з цих авторів висвітлені у цій статті. В той же час, в умовах соціально-економічних трансформацій, історичних викликів та процесів державотворення система соціального захисту й становище осіб літнього віку зазнають постійних змін, що зумовлює необхідність аналізу сучасного стану соціальної сфери та актуалізації її дослідження. У зв'язку з цим метою статті є аналіз сучасної системи соціального захисту осіб літнього віку в Україні, виявлення ключових проблем її функціонування в умовах демографічного старіння та повномасштабної війни, а також обґрунтування пріоритетних напрямів її вдосконалення.

Одним із важливих питань статті є сучасні демографічні тенденції, що дозволяють простежити динаміку старіння населення в Україні й світі. На сьогодні не існує універсального підходу, який остаточно б визначив, з якого саме віку людину слід вважати «літнього/похилого» віку. У World Health Organization (ВООЗ) людина, яка має 60-75 років вважається літнього віку, 75-90 років – старечого віку. Якщо людина досягла віку 90 років, її називають довгожителем (Лук'янова, Сотська & Тринус, 2021). В Україні особами похилого віку є особи пенсійного віку, які досягли 60-річчя, водночас, згідно з чинним правовим законодавством, а саме ст. 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» – як правило, вихід на пенсію відбувається в 60, 63 або 65 років (залежно від страхового стажу) (Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, 2003).

Сьогодні світ стрімко старіє. За даними Фонду народонаселення ООН у світі між 1974 і 2024 рр. частка людей віком 65 років майже подвоїлася – з 5,5% до 10,3% (United Nations Population Fund, 2025), що свідчить про стрімке старіння населення. Водночас, за даними інформаційного документу «Стан з правами людини літніх людей в Україні в контексті збройного нападу з боку російської федерації» (2023 року) в Україні чверть населення має понад 60 років, а також є понад 1,7 мільйона людей старше 80 років (United Nations Human Rights, 2023). За даними Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності, демографічні прогнози свідчили, що в Україні до 2025 року частка осіб, які за віком старші 60 років

складатиме 25,0%, осіб старших 65 років – 18,4%, а до 2030 року таких осіб буде налічуватися понад 26% і 20% (Міністерство соціальної політики України. (n.d.)), водночас слід зазначити, що у 2015 році частка осіб віком 65 років і старше становила 15,5 % від загальної чисельності населення (Каркач, 2023). Відповідно до даних United Nations Population Division станом на 2024 рік частка осіб 65 років і вище в Україні становить 18,96 % , що є більшим у порівнянні з 2023 року (18,6%) Історично, середній показник для України з 1960 по 2024 рік становив 12,6%, мінімальне значення у 1960 було 7,3%, а максимальне – 18,96% у 2024 році (United Nations, Department of Economic and Social Affairs, 2025). Як бачимо, згідно Рисунку 1, ситуація зі зростанням кількості осіб літнього віку є дуже гострою.

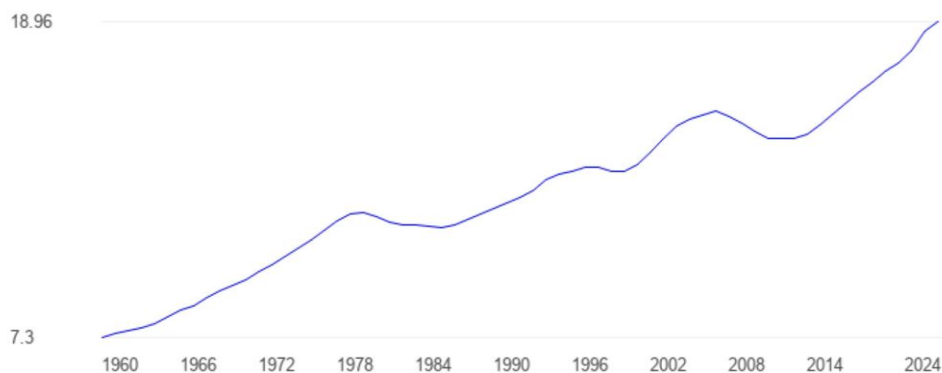

Рис. 1. Населення віком 65 років і старше у відсотках від заг. чис-ті населення. (Ukraine: Elderly population, 2025).

Зростання чисельності населення осіб літнього віку вимагає особливої уваги держави, зокрема враховуючи низку проблем безпосередньо пов'язаних з війною. За наявною інформацією, близько 2000 осіб віком від 70 років утримуються в полоні на території Російської Федерації і нерідко зазнають жорстокого поводження, включно з катуваннями, є позбавлені належного догляду і недоїдають (Fédération Internationale des Petits..., n.d.). За даними UN Human Rights Monitoring Mission in Ukraine люди старше 60 років становили 32% цивільних осіб, які загинули в Україні з 24 лютого 2022 р. по 28 лютого 2023 р. (у випадках, коли вік був зафіксований) (United Nations Human Rights Monitoring Mission in Ukraine, 2023).

Також в Україні є велика частка осіб літнього віку з числа внутрішньо-переміщених осіб, яких налічується близько 1 500 750 віком 61 року і старше (див. Рис.2).

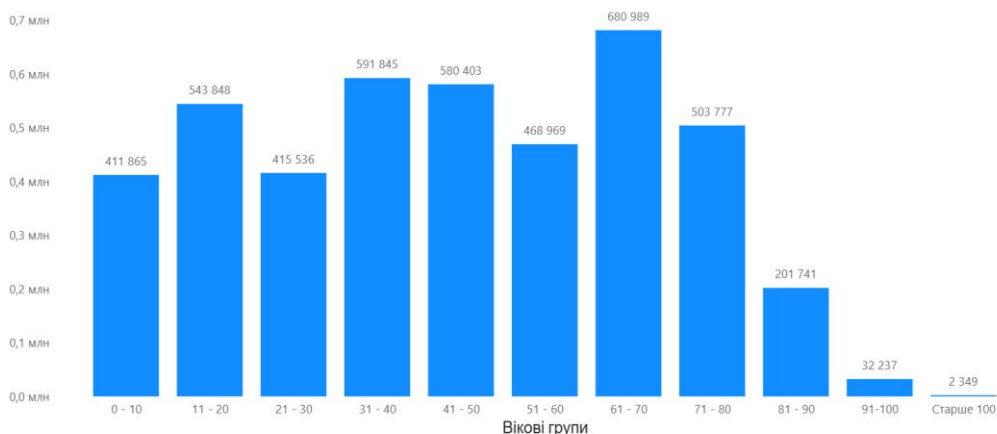

Рис 2. Статистика внутрішньо переміщених осіб в Україні, станом на 4.12.2025 (Інформаційно-обчислювальний центр Міністерства соціальної політики України. (n.d.)

Ці та інші статистичні дані свідчать що соціальна підтримка осіб літнього віку, як зростаючої і значної категорії населення в Україні терміново має бути на порядку денному.

Методологія дослідження матеріалів цієї статті ґрунтується на комплексному аналізі статистичної інформації, нормативно-правової бази України та науково-методичної літератури. Методологія включає бібліографічний огляд публікацій, знайдених за ключовими запитами в Google Scholar, такими як «соціальний захист осіб літнього віку» та «соціальні послуги для осіб літнього віку».

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Стимулюючи соціальну активність людей літнього віку, важливо усвідомлювати об'єктивну потребу в діючій нормативно-правовій базі та системі соціального захисту для осіб літнього віку. Базою для їхнього захисту в міжнародній площині є Загальна декларація прав людини 1948 р., Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права 1966 р., Європейська соціальна хартія 1961 р., яку Україна ратифікувала 21 грудня 2006 року взявши зобов'язання серед інших реалізацію ст. 23 «Право осіб старшого віку на соціальний захист» (Роанья, Іванова, & Сімутіна, 2020). 16 квітня 1964 р. члени Ради Європи підписали «Європейський кодекс соціального забезпечення», а 1982 року був ухвалений Віденський Міжнародний план дій з проблем старіння і 2002 р. – Мадридський міжнародний план дій з питань старіння, де визначено основні тенденції щодо старіння. У 1991 році Генеральна Асамблея ООН підтримала «Принципи Організації Об'єднаних Націй стосовно літніх людей» (Кузнецов, Співак & Співак, 2023). Генеральна конференція Міжнародної організації праці, зокрема у 1980 р. вона прийняла «Рекомендацію щодо літніх працівників», а 1 вересня 1989 р. Світова медична асамблея у Гонконзі прийняла «Декларацію стосовно поганого поводження з людьми літнього віку». Декларація з проблем старіння була ухвалена 16 жовтня 1992 року (Чорнописька & Баран, 2019). Реагуючи на виклики та, відповідно до міжнародної

нормативної бази, Україна взяла на себе ряд зобов'язань (Міністерство соціальної політики України. (n.d.), що стосуються гарантії соціального захисту, що закріплені у ст.46. Конституції України (Конституція України, 1996). Права осіб літнього віку визначено і в Кодексах законів – Сімейному (зобов'язок повнолітніх дочки, сина утримувати батьків), Бюджетному (бюджетування програм) та ін., а Кабінет Міністрів України закріпив щорічне відзначення Міжнародного дня громадян похилого віку у Постанові від 26 вересня 1997 р. № 1066 (Іванова, 2023). Серед нормативних джерел актуальними є Закон України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян літнього віку в Україні» (№ 3721-ХІІ від 16.12.1993), що визначає поняття осіб літнього віку, державну політику щодо ветеранів праці та осіб літнього віку, гарантує їм рівні можливості в економічній, соціальній та політичній сферах, а також передбачає пільги, такі як безоплатне медичне обслуговування, санаторно-курортне лікування, зубопротезування, знижки на комунальні послуги, право на працю тощо (Закон України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці...», 1993). Закон України «Про пенсійне забезпечення» (№ 1788-ХІІ від 05.11.1991), який гарантує право громадян на державне пенсійне забезпечення, визначає умови призначення пенсій за віком, по інвалідності, у разі втрати годувальника, а також порядок їх виплати (Закон України «Про пенсійне забезпечення», 1991). Закон України «Про соціальні послуги» (№ 2671-VIII від 17.01.2019) визначає організаційні та правові засади надання соціальних послуг особам, які перебувають у складних життєвих обставинах, включаючи осіб літнього віку. Закон передбачає надання послуг догляду вдома, денного догляду, підтриманого проживання, соціальної адаптації та інші (Закон України «Про соціальні послуги», 2019). До інших нормативно-правових актів належать Закони України: «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», «Про пенсійне забезпечення військовослужбовців, осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ та деяких інших осіб», Закон України «Про пенсії за особливі заслуги перед Україною» та ін., а також підзаконні нормативно-правові акти, серед яких: Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання соціальних послуг», Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання пільг ветеранам праці та особам літнього віку», та ін.

Також серед документів є концепції, стратегії та програми: Концепція розвитку цифрових компетентностей, Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 р., (затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366-р). Значна частина нормативно правових актів втратила свою чинність, наприклад Стратегія державної політики з питань здорового та активного довголіття населення на період до 2022 року (Постанова Кабінету Міністрів України № 688-р від 26.09.2018 р), Проєкт Загальнодержавної програми «Здоров'я 2020: український вимір» (Національна соціальна сервісна служба України. (n.d.)).

Як бачимо розгалужена система нормативно правових актів свідчить проте, що в Україні є база, яка може сприяти розвитку соціального захисту осіб літнього віку, а візія щодо актуальності цього напрямку роботи визначено Цілями сталого розвитку ЦСР-2030 (Національна соціальна сервісна служба України. (n.d.)).

Крім нормативно правової бази доцільно розглянути систему соціального захисту осіб літнього віку в Україні, яка має дві складові:

1. Соціальне забезпечення, яке включає: Державне соціальне страхування, Державні соціальні допомоги, Пільги.

2. Соціальні послуги.

Нижче наведено окремі соціальні гарантії відповідно до класифікації поданої вище. Державне соціальне страхування найперше включає пенсійне страхування. Систему пенсійного страхування можна проаналізувати у Законі України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» № 1058-IV від 09 липня 2003 року. Пенсійне забезпечення в Україні має трирівневу систему солідарний, накопичувальний, недержавний рівні, кожен з яких має свої переваги та недоліки у впровадженні та реалізації. Сьогодні розповсюджені солідарний та недержавний рівні пенсійного страхування. Важливо зазначити, що призначення пенсії за віком від 2018 року перебуває у перехідному періоді, а саме право на призначення пенсії за віком після досягнення віку 60 років мають особи за наявності певного страхового стажу: з 1 січня 2023 року по 31 грудня 2023 року – не менше 30 років; з 1 січня 2024 року по 31 грудня 2024 року – не менше 31 років; з 1 січня 2025 року по 31 грудня 2025 року – не менше 32 років; з 1 січня 2026 року по 31 грудня 2026 року – не менше 33 років; з 1 січня 2027 року по 31 грудня 2027 року – не менше 34 років; починаючи з 1 січня 2028 року – не менше 35 років» (Закон України Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій, 2017). Мінімальний страховий стаж для виплат пенсії у чоловіків становить 35 років, а у жінок – 30 років і встановлюється в розмірі прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, визначеного Законом України Про бюджет України. Середній розмір пенсій в Україні станом на 1 квітня 2025 року становить 6 341,11 (на 1 січня – 5 789,05 грн). За даними пенсійного фонду України на Рис. 3 зазначено середній розмір пенсій по областях (див. Рис.3).

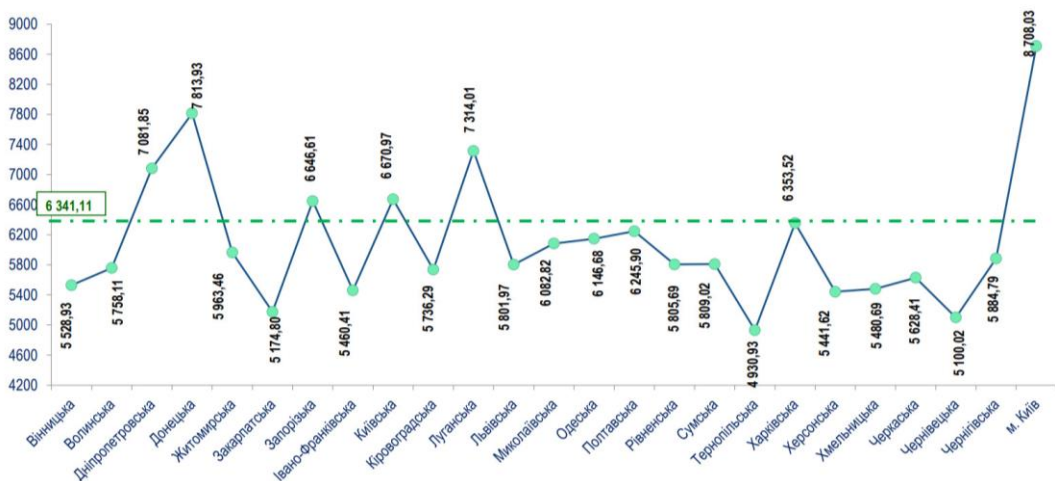

Рис 3. Середній розмір призначеної пенсійної виплати та питома вага пенсіонерів за розмірами призначених місячних пенсій у загальній їх чисельності станом на 01.04.2025 (Пенсійний фонд України. (2025)

Як бачимо з даних найвищими є пенсії у громадян із Донецької області та м. Києва, найнижчими – пенсії у Тернопільській області, що свідчить про диспропорцію в доходах осіб пенсійного віку.

Іншим еквівалентом матеріальної допомоги, крім страхових пенсій, є державні соціальні допомоги, такі як: Державна соціальна допомога особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю (допомога особам з інвалідністю I-III групи, допомога особам, які досягли віку, що дає право на призначення допомоги; допомога на догляд одиницями малозабезпеченим особам, які за висновком ЛКК закладу охорони здоров'я потребують постійного стороннього догляду (крім осіб з інвалідністю I групи), допомога на догляд малозабезпеченим особам з інвалідністю підгрупи А I групи, підгрупи Б I групи; Компенсаційні виплати та допомоги громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи; Допомога на догляд (щомісячну грошову допомогу особі, яка проживає разом з особою з інвалідністю I чи II групи внаслідок психічного розладу, який за висновком лікарської комісії медичного закладу потребує постійного стороннього догляду, на догляд за ним); Компенсаційна виплата особі, яка здійснює догляд за особою з інвалідністю I групи або особою, яка досягла 80 років; Щомісячна грошова допомога особі, яка проживає разом з особою з інвалідністю I чи II групи внаслідок психічного розладу; Державна соціальна допомога на догляд самотнім громадянам похилого віку (Пенсійний фонд України, 2025), а також допомоги для окремих категорій населення (Експериментальний проєкт для ВПО старшого віку, 2025).

Водночас значною підтримкою є пільги для осіб літнього віку, серед яких: безкоштовний проїзд у транспорті (окрім маршрутних ТП), скасування сплати земельного податку, знижка на страхування автомобіля, субсидії на комунальні послуги (для окремих категорій), безкоштовні ліки (програма Доступні ліки), безкоштовне зубопротезування, забезпечення санаторно-курортним лікуванням та ін. (Карапчівська сільська рада. (н.д.)). Водночас, слід зазначити, що пільги можуть бути як для всіх категорій осіб похилого віку, так і мати свої певні обмеження, або стосуватися лише окремих категорій населення.

Наступним видом соціального захисту є соціальні послуги, які визначені у Класифікаторі соціальних послуг: Соціальна профілактика, Соціальна адаптація, Підтримане проживання осіб літнього віку та осіб з інвалідністю, Догляд вдома, Догляд стаціонарний, Денний догляд, Натуральна допомога. Також інші соціальні послуги, які доступні залежно від чинника складної життєвої обставини, наприклад, Паліативний догляд, Надання притулку, тощо (Наказ Про затвердження Класифікатора соціальних послуг, 2020). Саме соціальні послуги спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб/сімей, які в них перебувають (Закон України Про соціальні послуги, 2019).

Система захисту описана вище реалізується через соціальні інститути, зокрема, на національному рівні Міністерством соціальної політики, сім'ї та єдності, а саме через Департамент політики розвитку соціального страхування, пенсійного забезпечення та захисту осіб літнього віку та Управління формування політики систем соціальних послуг; а також Пенсійний фонд України На місцевому рівні систему формують управління соціального захисту, пенсійні

фонди, а також комунальні надавачі послуг: Центри надання соціальних послуг, Територіальні центри соціального обслуговування, Центри зайнятості, Університети третього віку, Будинки для людей похилого віку (інтернатні заклади). Водночас, попри наявність в Україні розгалуженої системи соціальної підтримки осіб літнього віку, значна частина послуг залишається недоступною безпосередньо у громадах. Основними бар'єрами для ефективного захисту цієї категорії населення є соціальна ізоляція, бідність, низький рівень забезпечення базових потреб, цифрова неграмотність та брак інформації про наявні послуги. На рівні територіальних громад ключовими проблемами є обмежена транспортна доступність, неефективні канали інформування та дефіцит програм активного старіння. Крім того, спостерігається відсутність або недостатня кількість соціальних послуг і цільових програм для осіб із низьким рівнем матеріального забезпечення, що поглиблює їхню відчуженість від суспільного життя. Ситуація ускладнюється на загальнодержавному рівні через несистемність політики та відсутність актуальної стратегії здорового й активного довголіття. Брак державних програм розвитку місцевих послуг, а також відсутність масштабних інформаційних кампаній з дестигматизації старості та профілактики ейджизму перешкоджають створенню гідних умов для працевлаштування і професійного розвитку літніх людей.

У сукупності ці фактори в умовах війни ускладнюють ситуацію і створюють систему, яка не здатна повноцінно вивести вразливі групи населення зі стану соціальної ізоляції та бідності, тому розв'язання цих проблем потребує переходу від моделі пасивної підтримки до стратегії інклюзії та активного залучення літніх людей у соціально-економічне життя громад.

Дане дослідження має певні обмеження, оскільки воно значною мірою спирається на вторинні дані та статистичну звітність, які можуть змінюватися в реальному часі через динамічність воєнних дій та міграційних процесів. Аналіз фокусується переважно на правових та структурних аспектах системи.

Висновки дослідження свідчить про те, що соціальний захист осіб літнього віку є фундаментальною складовою державної політики, що безпосередньо визначає рівень гуманітарного розвитку суспільства, зокрема з урахуванням того, що значну частину населення країни становлять особи літнього віку. Для подолання виявлених системних проблем та покращення становища цієї категорії населення необхідна реалізація комплексних кроків на загальнодержавному та муніципальному рівнях. На рівні держави першочерговими завданнями є завершення пенсійної реформи – перехід до накопичувального рівня пенсійного забезпечення та модернізація нормативно-правової бази, зокрема в частині регламентації послуг підтриманого проживання та стимулювання розвитку недержавних форм надання соціальної допомоги, а також розвиток моделей догляду за принципом «гроші ходять за людиною». Ці процесі мають супроводжуватися впровадженням цільових програм державного фінансування та дотацій для громад, а також системною роботою над зміною системи сервісів і суспільного сприйняття літнього населення через інформаційні кампанії з дестигматизації та профілактики ейджизму. На рівні територіальних громад стратегічне значення має систематичне визначення потреб літніх осіб у соціальних, освітніх та дозвіллевих послугах із подальшим розширенням мережі

послуг, зокрема установами неурядового сектору, з догляду та програм працевлаштування. Особлива увага має бути приділена розвитку активного довголіття, міжпоколіннєвих програм, відродженню систем наставництва та менторства, що сприятиме активному залученню самотніх осіб похилого віку до суспільного життя та взаємодії з дитячими й молодіжними організаціями, а також створенню доступних клубів за інтересами та Університетів третього віку. Всі ці ініціативи в поєднанні з цифровізацією соціальних послуг можуть нівелювати явища соціальної ізоляції, доступності послуг та забезпечити умови для гідного довголіття в межах кожної громади.

ЛІТЕРАТУРА

Закон України Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян літнього віку в Україні № 3721-XII від 16.12.1993. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3721-12>

Закон України «Про пенсійне забезпечення» № 1788-XII від 05.11.1991. Верховна Рада України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12#Text>

Закон України «Про соціальні послуги» № 2671-VIII від 17.01.2019. Верховна Рада України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>

Закон України Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій № 2148-VIII від 3.10.2017. Верховна Рада України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2148-19>

Закон України Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування № 1058-IV від 9.07.2003. Верховна Рада України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>

Іванова, І. Б. (2023). Соціальна робота з людьми літнього віку: навчальний посібник. Університет «Україна». Київ.

Інформаційно-обчислювальний центр Міністерства соціальної політики України. (n.d.). Внутрішньо переміщені особи. <https://www.ioc.gov.ua/analytics/dashboard-vpo>

Карапчівська сільська рада. (n.d.). За сприяння незаконному переправленню осіб через державний кордон України – до кримінальної відповідальності. Офіційний сайт Карапчівської сільської ради. <https://kar-rada.gov.ua/news/1761738464/>

Конституція України. (1996, 28 червня). Закон України № 254к/96-ВР від 28.06.1996. Верховна Рада України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

Кузнецов, О., Співак, Я., & Співак, Л. (2023). Правові основи та форми соціальної роботи з людьми літнього віку. Духовність особистості: методологія, теорія і практика, 1(105). DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2023-105-1-102-112>

Лук'янова, Л. Б., Сотська, Г. І., Аніщенко, О. В., Рибалка, В. В., Баніт, О. В., & Тринус, О. В. (2021). Методичні рекомендації щодо створення мережі університетів третього віку в Україні. Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. <https://ipood.com.ua/e-library/organizaciy-no-pedagogichni-umovi-diyalnosti-universitetu-tretogo-viku/metodichn-rekomendac-schodo-stvorenniya-merej-universitetv-tretogo-vku-v-ukran/>

Міністерство соціальної політики України. (n.d.-a). Експериментальний проєкт для ВПО старшого віку та особам з інвалідністю “гроші ходять за людиною”. <https://www.msp.gov.ua/eksperymentalnyy-proyekt-hroshi-khodiat-za-lyudynoyu>

Міністерство соціальної політики України. (n.d.-b). Особам старшого віку. <https://www.msp.gov.ua/about/klyuchovi-napryamy/polityka-shchodo-litnikh-lyudey>

Наказ МСП Про затвердження Класифікатора соціальних послуг № 429, від 23.06.2020. Міністерство соціальної політики України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0643-20>

Національна соціальна сервісна служба України. (n.d.). Заходи для підтримки здоров'я та активного довголіття: подолання негативних наслідків старіння. <https://nssu.gov.ua/zakhody-dlia-pidtrymky-zdorovia-ta-aktyvnoho-dovholittia-podolannia-nehatyvnykh-naslidkiv-starinnia>

Пенсійний фонд України. (2025, 2 липня). Види державних допомог, які виплачують із 1 липня органи Пенсійного фонду України. Головне управління Пенсійного фонду України у Волинській області. <https://www.pfu.gov.ua/vl/226106-vydy-derzhavnyh-dopomog-yaki-vyplachuvatymut-iz-1-lypnya-organy-pensijnogo-fondu-ukrayiny/>

Пенсійний фонд України. (2025, 1 березня). Мінімальні розміри пенсійних виплат для окремих категорій громадян з 01 березня 2025 року. <https://www.pfu.gov.ua/tr/291456-minimalni-rozmiiry-pensijnyh-vyplat-dlya-okremykh-kategorij-gromadyan-z-01-bereznia-2025-roku/>

Пенсійний фонд України. (2025, 1 квітня). Середній розмір призначеної пенсійної виплати та питома вага пенсіонерів станом на 01.04.2025. <https://www.pfu.gov.ua/2171375-serednij-rozmir-pryznachenoyi-pensijnoyi-vyplaty-standom-na-01-04-2025/>

Роанья, І., Іванова, О., & Сімутіна, Я. (2020, жовтень). Звіт про оцінку політики та нормативно-правової бази України щодо права літніх осіб на соціальний захист. Рада Європи. <https://rm.coe.int/old-people-ua-soft/1680a2430d>

Урядовий контактний центр. (n.d.). Соціальний захист, гарантії та пільги громадян літнього віку. <https://ukc.gov.ua/knowledge/sotsialnyj-zahyst-garantiyi-ta-pilgy-gromadyan-pohylogo-viku/>

Чорнописька, В., & Баран, А. (2019). Міжнародно-правові стандарти соціального захисту людей літнього віку. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки, (24), 61–68.

Fédération Internationale des Petits Frères des Pauvres. (n.d.). The impact of the war in Ukraine on the elderly. <https://www.petitsfreres.org/en/the-impact-of-the-war-in-ukraine-on-the-elderly>

TheGlobalEconomy.com. (n.d.). Ukraine: Elderly population (% of total population). https://www.theglobaleconomy.com/Ukraine/elderly_population/

United Nations Department of Economic and Social Affairs, Population Division. (n.d.). Population Division. <https://www.un.org/development/desa/pd/>

United Nations Human Rights Monitoring Mission in Ukraine. (2023, May). The human rights situation of older persons in Ukraine in the context of the armed attack by the Russian Federation (Briefing paper). United Nations. <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2023-05/2023%20HRMMU%20Briefing%20Note%20on%20Older%20Persons%20-%20ENG.pdf>

United Nations Population Fund. (n.d.). Ageing. UNFPA. <https://www.unfpa.org/ageing>

CURRENT TRENDS IN SOCIAL PROTECTION OF ELDERLY PEOPLE IN UKRAINE DURING THE WAR

Iryna KRYNYTSKA, Associate Professor, Department of Pedagogy and Social Work, Ukrainian Catholic University, Candidate of Sociological Sciences, Lviv, Ukraine;

Abstract. *The article is devoted to the study of social protection of elderly people in Ukraine, which is considered an integral part of state social policy and an indicator of humanitarian development of society. The work highlights the problem of ensuring the rights of older people in the context of an ageing population and specific challenges caused by full-scale armed aggression, which has significantly increased the vulnerability of this category of citizens. The author analyses state support based on international legal standards and national legislation.*

The text details the multi-component structure of the social protection system, which covers financial support through state social assistance and a network of benefits. It also highlights a list of social services classified according to the needs of recipients: from home and inpatient care to social adaptation measures. The author highlights the role of innovative educational projects, such as 'Universities of the Third Age,' which are becoming a key tool for supporting active longevity and the integration of the older generation into the modern information society.

Particular emphasis is placed on analysing the functioning of the protection system at the national and community levels. The study identifies a number of systemic barriers to effective social protection, including poverty, digital inequality and limited access to quality services. The article concludes with a strategic vision for reforming the sector, which includes the development of non-state forms of assistance, the digitalisation of the social sphere, the introduction of flexible care models based on the principle of 'money follows the person' and the activation of intergenerational interaction to overcome ageism in Ukrainian society.

Keywords: social protection, older persons, state social policy, active ageing, social services, pensions, universities of the third age, demographic ageing.

References

Law of Ukraine «On the Basic Principles of Social Protection for Veterans of Labor and Other Elderly Citizens in Ukraine» No. 3721-XII of December 16, 1993. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3721-12> [in Ukrainian].

Law of Ukraine «On Pension Provision» No. 1788-XII dated November 5, 1991. Verkhovna Rada of Ukraine. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12#Text> [in Ukrainian].

Law of Ukraine «On Social Services» No. 2671-VIII dated January 17, 2019. Verkhovna Rada of Ukraine. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> [in Ukrainian].

Law of Ukraine «On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Regarding Pension Increases» No. 2148-VIII dated October 3, 2017. Verkhovna Rada of Ukraine. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2148-19> [in Ukrainian].

Law of Ukraine «On Compulsory State Pension Insurance» No. 1058-IV dated July 9, 2003. Verkhovna Rada of Ukraine. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15> [in Ukrainian].

Ivanova, I. B. (2023). Social Work with the Elderly: A Textbook. University «Ukraine» Kyiv. [in Ukrainian].

Information and Computing Center of the Ministry of Social Policy of Ukraine. (n.d.). Internally Displaced Persons. <https://www.ioc.gov.ua/analytics/dashboard-vpo> [in Ukrainian].

Karapchiv Village Council. (n.d.). Aiding the illegal smuggling of persons across the state border of Ukraine is a criminal offense. Official website of the Karapchiv Village Council. <https://kar-rada.gov.ua/news/1761738464/> [in Ukrainian].

Constitution of Ukraine. (June 28, 1996). Law of Ukraine No. 254k/96-VR dated June 28, 1996. Verkhovna Rada of Ukraine. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian].

Kuznetsov, O., Spivak, Y., & Spivak, L. (2023). Legal foundations and forms of social work with older adults. Spirituality of the Individual: Methodology, Theory, and Practice, 1(105). DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2023-105-1-102-112> [in Ukrainian].

Lukyanova, L., Sotska, G., Anishchenko, O., Rybalko, V., Banit, O., & Trinus, O. (2021). Methodological recommendations for creating a network of universities of the third age in Ukraine. Ivan Ziazun Institute of Pedagogical Education and Adult Education, National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. <https://ipood.com.ua/e-library/organizaciyno-pedagogichni-umovi-diyalnosti-universitetu-tretogo-viku/metodichn-rekomendac-schodo-stvorenniya-merej-universitetv-tretogo-vku-v-ukran/> [in Ukrainian].

Ministry of Social Policy of Ukraine. (n.d.-a). Pilot project for older IDPs and persons with disabilities: «Money Follows the Person.» <https://www.msp.gov.ua/eksperymentalnyy-proyekt-hroshi-khodyat-za-lyudynoyu> [in Ukrainian].

Ministry of Social Policy of Ukraine. (n.d.-b). For Older Adults. <https://www.msp.gov.ua/about/klyuchovi-napryamy/polityka-shchodo-litnikh-lyudey> [in Ukrainian].

Order of the Ministry of Social Policy on the Approval of the Classifier of Social Services No. 429, dated June 23, 2020. Ministry of Social Policy of Ukraine. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0643-20> [in Ukrainian].

National Social Service of Ukraine. (n.d.). Measures to promote health and active aging: overcoming the negative effects of aging. <https://nssu.gov.ua/zakhody-dlia-pidtrymky-zdorovia-ta-aktyvnoho-dovholittia-podolannia-nehatyvnykh-naslidkiv-starinnia> [in Ukrainian].

Pension Fund of Ukraine. (July 2, 2025). Types of state benefits to be paid by the Pension Fund of Ukraine starting July 1. Main Directorate of the Pension Fund of Ukraine in Volyn Oblast. <https://www.pfu.gov.ua/vl/226106-vydy-derzhavnyh-dopomog-yaki-vyplachuvaty-mut-iz-1-lypnnya-organy-pensijnogo-fondu-ukrayiny/> [in Ukrainian].

Pension Fund of Ukraine. (March 1, 2025). Minimum pension benefit amounts for certain categories of citizens effective March 1, 2025.

<https://www.pfu.gov.ua/tr/291456-minimalni-rozmiry-pensijnyh-vyplat-dlya-okremyh-kategorij-gromadyan-z-01-bereznnya-2025-roku/> [in Ukrainian].

Pension Fund of Ukraine. (April 1, 2025). Average amount of pension benefits and percentage of pensioners as of April 1, 2025. <https://www.pfu.gov.ua/2171375-serednij-rozmir-pryznachenyi-pensijnoyi-vyplaty-stanom-na-01-04-2025/> [in Ukrainian].

Roanya, I., Ivanova, O., & Simutina, Y. (October 2020). Report on the assessment of Ukraine's policies and legal framework regarding the right of older persons to social protection. Council of Europe. <https://rm.coe.int/old-people-ua-soft/1680a2430d> [in Ukrainian].

Government Contact Center. (n.d.). Social protection, guarantees, and benefits for senior citizens. <https://ukc.gov.ua/knowledge/sotsialnyj-zahyst-garantiyi-ta-pilgy-gromadyan-pohylogo-viku/> [in Ukrainian].

Chornypyska, V., & Baran, A. (2019). International legal standards for the social protection of older adults. Bulletin of Lviv Polytechnic National University. Series: Legal Sciences, (24), 61–68. [in Ukrainian].

Fédération Internationale des Petits Frères des Pauvres. (n.d.). The impact of the war in Ukraine on the elderly. <https://www.petitsfreres.org/en/the-impact-of-the-war-in-ukraine-on-the-elderly>

The Global Economy.com. (n.d.). Ukraine: Elderly population (% of total population). https://www.theglobaleconomy.com/Ukraine/elderly_population/

United Nations Department of Economic and Social Affairs, Population Division. (n.d.). Population Division. <https://www.un.org/development/desa/pd/>

United Nations Human Rights Monitoring Mission in Ukraine. (2023, May). The human rights situation of older persons in Ukraine in the context of the armed attack by the Russian Federation (Briefing paper). United Nations. <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2023-05/2023%20HRMMU%20Briefing%20Note%20on%20Older%20Persons%20-%20ENG.pdf>

United Nations Population Fund. (n.d.). Ageing. UNFPA. <https://www.unfpa.org/ageing>

Article history:

Received: January 06, 2026;

1st Revision: March 16, 2026;

Accepted: March 30, 2026